

IMAGINEA PROTESTANTISMULUI TRANSILVAN ÎN SPANIA SECOLULUI AL XVII-LEA: FRANCISCO DE QUEVEDO ȘI GABRIEL BETHLEN*

OANA ANDREIA SÂMBRIAN**

Reforma a constituit, după cum s-a tot spus și se va mai spune, una din marile scindări ale lumii creștine. Implicațiile ei religioase și politice au transformat-o într-un cvasi-liant social, pe ea grefându-se, în mare parte, Războiul de Treizeci de Ani, cel care a dat o nouă formă Europei prin pacea westfalică. Reforma a scindat Europa, a fragmentat opinii, a trasat linii clare de demarcație între cei care se arătau în favoarea casei de Habsburg *versus* cei situați în contra ei, și a captivat, mai mult sau mai puțin, în funcție de substratul găsit în fiecare regiune în parte. Într-un fel, Reforma poate fi asemănată cuceririi romane și procesului de romanizare: nu toate regiunile vorbesc o limbă de sorginte latină, substratul și adstratul fiind de o covârșitoare importanță în determinarea rezultatului final, dar toate regiunile unde s-a desfășurat sau asupra cărora a acționat, păstrează urme ale trecerii sale. Tot astfel s-a întâmplat și cu proiecția ideilor lui Luther, Calvin sau Zwingli, pe care le vom descrie succint în continuare pentru ca mai apoi să analizăm fezabilitatea acestor idei în Spania barocă și modalitatea în care ele au afectat scrierile contemporane secolului al XVII-lea.

Reforma lui Luther a constituit nu numai o reformă a Bisericii, ci și a Creștinătății, principalii săi dușmani nefiind filosofii arabi sau profesorii averroisti, așa cum s-a întâmplat în timpul Scolasticii, nici filosofii păgâni neoplatonici și stoici, ci acei profesori de teologie care reușiseră să complice și să nege simplitatea și libertatea Evangheliei¹. Pentru Luther, Dumnezeu este extrem de real, iar papalitatea reprezintă coruperea Evangheliei. Totodată, Luther își apropiază gândirea biblică, utilizată ori de câte ori i se antepune filosofia aristotelică, căci, din punctul său de vedere, Cuvântul lui Dumnezeu trebuie să îi fie de ajuns oricărui bun creștin. În cazul în care nu îi este suficient, cunoașterea filosofică nu îi va folosi la nimic, întrucât

* Acest articol face parte din tema de plan „Oltenia în secolele XV-XIX. Relațiile Țărilor Române cu Europa Occidentală în lumina documentelor”, finanțată de Academia Română în perioada 2016–2019.

** Cercetător științific III, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova, al Academiei Române; e-mail: oana.sambrian@gmail.com.

¹ Alfonso Ropero, *Introducción a la filosofía. Una perspectiva cristiana*, ediția a III-a, Barcelona, Editorial Clie, 2004, p. 312.

credința se propagă prin intermediul Cuvântului lui Dumnezeu, iar nu ca o consecință a vreunui silogism filosofic².

Calvin a fost un om al Renașterii, preocupat în special de abordarea a două teme întrepătrunse: Dumnezeu și omul, și omul și Dumnezeu, teme cât se poate de creștine, ele regăsindu-se și la Sfântul Augustin, unul dintre primii teologi care au unit teologia și antropologia; acest raport va avea un impact major asupra filosofiei moderne, unde balanța va înclina tot mai mult către latura antropologică³. Cât despre Zwingli, născut într-o societate democratică, el percepe valoarea reînnoirii ca o întoarcere la izvoarele biblice. În afară de credință, niciun alt intermediar nu îi este de trebuință omului în relația sa cu Dumnezeu. Ceremoniile și simbolurile sunt strict interzise, Zwingli dând dovadă de un misticism exacerbat. În opinia sa, viața religioasă trebuie să determine activ viața politică și socială, astfel încât comunitatea creștină să se transforme într-o societate politică ce se întoarce la formele societății creștine originare, situând principiul reformator în planul social⁴.

Toate aceste idei au influențat devenirea și transformările Europei moderne, însă întrebarea care ne preocupă în acest moment este cum și dacă ideile Reformei puteau găsi un teren propice în Spania secolului al XVII-lea, atunci când ne confruntăm cu Războiul de Treizeci de Ani, unul dintre momentele importante ale începutului unui nou veac. Măcar din punct de vedere teoretic, misticismul lui Zwingli ar fi trebuit, poate, să găsească un teren favorabil în țara lui Fray Luis de León sau a Terezei de Jesús, însă realitatea este, în acest caz, complet diferită de deducția logică. În opinia lui John Elliott, istoria Spaniei în secolul al XVII-lea este o luptă permanentă între tradiționalismul unei Europe al cărei sfârșit este din ce în ce mai aproape și zenitul cultural al unei societăți moderne născută din matricea liberal protestantă.

Profund catolică, ceea ce îi va asigura timp de secole supraviețuirea în Europa și îndepărtarea de riscul transformării într-o punte între Europa și Asia, fapt explicat admirabil de Ferand Braudel⁵, Spania va constitui „ultimul refugiu al creștinismul confesional medieval, mai mult ideologic decât teologic, care se va opune fervent avansurilor științei și culturii moderne, atrăgând consecințe grave nu doar pentru statul și societatea spaniolă, ci și pentru domeniile sale coloniale. Ideologia monarhiei catolice, a statului confesional și a imperiului care reflectă principiile construcțiilor precedente, la care se adaugă o Biserică catolică militantă, rezultat al Companiei lui Iisus și al Conciliului de la Trento, îndreptate împotriva creștinismului protestant, constituie nucleul politicii confesionale a statului spaniol și a teoreticienilor săi

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, pp. 327–328.

⁴ *Ibidem*, p. 326.

⁵ Ferand Braudel, *Mediterrana și lumea mediteraneană în epoca lui Filip al II-lea*, vol. I (traducere: Mircea Gheorghe), București, Editura Meridiane, 1986, pp. 290–291.

politici din secolul al XVII-lea. Această doctrină ca discurs politico-juridico-teologic cuprinde trei linii argumentative principale: Monarhia, Statul și Imperiul”⁶.

Așa cum demonstra Braudel în anii '80, naționalismul a fost una dintre doctrinele dominante în Spania secolelor XVI-XVII, ducând la înlăturarea consilierilor nespanioli ai lui Filip al II-lea din principalele posturi, impunând judecăți conform cărora nu se putea avea încredere în francezi, considerați certăreți, cârcotași, gata să se descurajeze la primul eșec, dar revenind îndârjiți asupra înfrângerilor sau concesiilor întreprinse. Sub această formă compozită, naționalismul spaniol a înflorit în timpul regelui Planetă, Filip al IV-lea, și al consilierului său, ducele de Olivares, în epoca lui Velázquez, Lope de Vega și Calderón⁷. De multe ori, naționalismul iberic a declanșat reacții pline de ură împotriva populațiilor minoritare, precum evreii convertiți la creștinism (*los conversos*) sau maurii și, mai târziu, contra reformatoarelor.

În secolul al XVII-lea, Spania, fidelă preceptelor clasice, utiliza literatura și din perspectiva relației acesteia cu puterea, legătură exploatată anterior de Socrate, Platon, Aristotel sau Seneca; dorim să reluăm aici ideea că Luther era profund anti-aristotelic, de unde rezultă o diferență majoră de abordare față de filosofia spaniolă barocă. De obicei, acest tip de literatură era utilizat în scopuri propagandiste, aflat fiind în serviciul puterii, fie pentru a-i proteja, justifica sau lăuda pe mecena operelor respective, fie pentru a prezenta versiuni ale unei istorii recente. Așa cum au demonstrat nenumărați autori (Carmen Sanz Ayán, Fernando Bouza, Bernardo García, David García Hernán) și, mai recent, Maria Soledad Arredondo în *Literatura y propaganda en tiempo de Quevedo: guerras y plumas contra Francia, Cataluña y Portugal*, literatura și istoria merg mână în mână, descoperind una în cealaltă inepuizabile surse de inspirație. Istoria își asumă sursele literare cu scopul de a descoperi minciunile ascunse sub mantia unei *imitatio* nu tocmai exacte și pentru a expune motivele ce au dus la respectiva denaturare a adevărului istoric.

Una dintre figurile marcante ale literaturii propagandistice este Francisco de Quevedo, cunoscut mai mult ca scriitor de literatură, dar a cărui operă politică este considerată de unii istoriografi drept cea care cuprinde cel mai mare conținut doctrinar catolic din Secolul de Aur spaniol⁸. Quevedo și-a compus opera în cadrul politic marcat de două dintre figurile dominante ale Războiului de Treizeci de Ani, cardinalul Richelieu și contele duce de Olivares, personaje care, pe fundalul unor regi slabi, au preluat inițiativa în politica externă a propriilor state. În scrierile lui Quevedo întâlnim doctrina confesională catolică, apărarea sacralității monarhice și sorgintea divină a regelui, ceea ce îl face pe autorul spaniol unul dintre marii ideologi ai absolutismului confesional catolic, de unde rezultă că poziția sa doctrinară a fost diametral opusă rațiunii de stat (*ratio status*) promovată de protestantism.

⁶ Patricio Carvajal Aravena, *La doctrina católico-española del siglo XVII sobre el estado. Monarquía, estado e imperio*, în „Revista de Estudios Histórico-Jurídicos”, anul XXXI, 2009, pp. 371–397, a se vedea: http://www.scielo.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0716-54552009000100014.

⁷ Fernand Braudel, *op. cit.*, p. 292.

⁸ Patricio Carvajal, *op. cit.*, pp. 371–397.

Quevedo este, după cum îl definea Francisco Ynduráin, un sceptic, însă nu un sceptic în manieră franceză sau latină; astfel, el admite că rațiunea este superioară simțurilor și se folosește de ele pentru a deduce prin analogie adevărata cunoaștere prin intermediul credinței. Cunoașterea sensibilă, cunoașterea rațională și cunoașterea prin credință sunt cei trei piloni în baza cărora se articulează la Quevedo capacitatea noastră de cunoaștere, în timp ce lumea trebuie supusă în permanență unui examen moral⁹.

În ceea ce privește problemele de politică internațională, Quevedo s-a dovedit cel mai înverșunat dușman al dușmanilor Spaniei, folosindu-se cu precădere de controversă și pamflet, ce stau la baza filosofiei sale politice, acestea îmbinându-se totodată cu schema teocentrică creștină, idei pe care le vom recunoaște și în portretul pe care îl alcătuiește principelui transilvan Gabriel Bethlen, un cunoscut calvinist.

Protejat al contelui duce de Olivares, a cărui figură a elogiât-o în permanență, Francisco de Quevedo este autorul, pe lângă al unui număr considerabil de discursuri, și al unei piese de teatru politic, *Cómo ha de ser el privado* (trad. *Cum trebuie să se comporte întâiul ministru*), în care protagoniștii sunt câteva dintre marile personalități ale istoriei europene din secolul al XVII-lea: regele Filip al IV-lea, ducele de Olivares, prințul Charles Stuart, ducele de Buckingham. În piesa amintită, unul dintre personaje este ambasadorul transilvănean, contracandidatul prințului Charles pentru mâna infantei Maria, întrucât sub hainele pretinsului ambasador se ascundea, de fapt, însuși Ferdinand de Habsburg. Totodată, interesul pentru evenimentele desfășurate în Transilvania, manifestat cu intensitate după începutul Războiului de Treizeci de Ani, din cauza sprijinului oferit de Gabriel Bethlen contelui palatin, face ca personajul ambasadorului transilvan să capete, așa cum se întâmplă mai mereu la Quevedo, conotații politice¹⁰.

De-a lungul celor trei acte ale piesei se face aluzie, în repetate rânduri, la scopurile comune pe care Spania și Transilvania le aveau sau ar fi trebuit să le aibă, precum și la vechea prietenie dintre cele două spații. Iată ce îi răspundea ambasadorul Transilvaniei amiralului care îl anunța că planul lui Charles de a se căsători cu Maria se năruise: „Del estado de las cosas / del nuevo gobierno resta / que me informéis, porque está / Transilvania muchas leguas / distantes para venir / muy informado, y es deuda / debida a nuestra amistad / antigua”¹¹ (trad.: „despre actuala stare a lucrurilor / trebuie să mă informați, căci / Transilvania e la multe leghe

⁹ Francisco Ynduráin, *El pensamiento de Quevedo*, Zaragoza, Universidad de Zaragoza, 1954, p. 18.

¹⁰ Acest episod se poate regăsi mai pe larg în cartea noastră *Convergențe româno-spaniole de la Renaștere la Modernism*, București, Editura Academiei Române, pp. 74-82. Analiza complexă și detaliată a imaginii Transilvaniei în această piesă face subiectul articolului *Intención propagandística y maniobras políticas en Cómo ha de ser el privado: el embajador transilvano y el príncipe de Dinamarca*, ce se va publica în 2019, în revista „La Perinola. Revista de Investigación Quevediana”.

¹¹ Francisco de Quevedo, *Cómo ha de ser el privado*, ediție critică: Luciana Gentilli, Viareggio/Lucca, Baroni, 2004, vv. 1920-1927.

distanță / ca să fiu la curent cu noutățile, ceea ce e o datorie / față de vechea noastră prietenie”).

În timpul unei alte conversații, purtată, de această dată, cu Olivares, ambasadorul transilvan afirma că „legea, sângele și statul / ne unesc interesele”¹². Mentalul colectiv perpetuat în Spania era deci acela de a-și reprezenta Transilvania drept un aliat în lupta contra necredincioșilor, reprezentați de otomani și protestanți, așa cum se întâmplase mai înainte în timpul domniilor lui Carol Quintul și Filip al II-lea. De altfel, neapartenența la catolicism fusese motivul pentru care Charles Stuart fusese respins ca posibil soț al Mariei; în această decizie vedem oglindită doctrina profund catolică de care dă dovadă Quevedo pe întreg parcursul operei sale.

Discursul lui Quevedo trebuie privit în permanență cu mare atenție, întrucât spaniolul era posesorul unei fine ironii, iar unele din afirmațiile sale, și anume că Spania și Transilvania se aflau de aceeași parte a baricadei, constituiau o acuză voalată la acțiunile antihabsburgice ale lui Gabriel Bethlen, pe care Quevedo l-a atacat dur în piesele sale politice. De fapt, Ferdinand de Habsburg, viitorul soț al Mariei, devenise, în urma tratatului de la Mikulov, din 6 ianuarie 1622, rege al Ungariei, Gabriel Bethlen renunțând la acest titlu în favoarea lui Ferdinand. Asocierea, însă, în piesa lui Quevedo, a figurii regelui Ungariei cu cea de principe al Transilvaniei era o referință clară la dorința Austriei de a-și anexa Transilvania.

Într-unul dintre discursurile sale, *Mundo caduco* (trad. *Lume efemeră*), Quevedo afirma: „Raíz de todo esto era la ambición del conde palatino: que con el abrigo del serenísimo rey de Inglaterra y de la correspondencia con Bethlen Gabor, con quien en la secta de Calvino convenía, habiéndose hecho príncipe de Transilvania, vendiendo al turco la libertad y dándole las dos mayores fortalezas (...) le asistía al robo de la corona de Bohemia”¹³ (trad.: „rădăcina răului – Războiul de Treizeci de Ani n.n. – era ambiția contelui palatin: care cu sprijinul serenisimului rege al Angliei și cu acordul lui Bethlen Gabor, amândoi aparținând sectei lui Calvin, ajungând acesta principe al Transilvaniei și vânzând libertatea sultanului, dându-i cele mai mari cetăți ..., l-a ajutat să fure coroana Boemiei”).

Izbucnirea Războiului de Treizeci de Ani divizase statele europene beligerante în două alianțe, Liga Catolică (din care făceau parte principatele catolice germane, Austria și Spania) și Uniunea Evanghelică, Bethlen luând partea celei din urmă, sub pretextul sprijinirii cehilor protestanți răsculați (1619-1622). În realitate, responsabilă de divizarea majoră a Occidentului fusese Reforma protestantă, sub cele două forme ale sale, luteranismul și calvinismul, de aici și violența acuzațiilor venite din partea lui Quevedo contra celor ce trecuseră de partea sectei lui Calvin. Totodată, aici putem identifica viziunea naționalistă a istoriei de care dă dovadă

¹² *Ibidem*, vv. 2242–2243.

¹³ Francisco de Quevedo, *Obras de don Francisco Quevedo y Villegas*, colección completa, corregida, ordenada e ilustrada por don Aurelio Fernández Guerra y Orbe, tomo I, Madrid, Imprenta y Estereotipia de M. Rivadeneyra, 1852, p. 185. A se vedea și Oana Andreia Sâmbrian, *op. cit.*, pp. 76-77.

Quevedo, o viziune conform căreia rebelii protestanți, inamici ai Spaniei, trebuiau demascați și prezentați așa cum erau de fapt: eretici, cruzi și hoți¹⁴.

Revenind la fragmentul din discursul spaniolului, el face referire la intervenția militară împotriva Cehiei, ce a avut loc cu acordul Porții și în urma căreia Bethlen a ocupat mai multe localități ca Bratislava (octombrie 1619), Košice, Nové Zámky, Tyrnavia și Nitra; s-a ajuns chiar la încercuirea și asedierea Vienei (noiembrie 1619), acțiune la care Bethlen a renunțat pe neașteptate, din cauza veștii că polonezii l-ar fi sprijinit pe Gheorghe Homonnai, pretendent la tronul Transilvaniei, susținut și de către Habsburgi, care ar fi plănuțit o intervenție în principatul lui Bethlen.

Discursul lui Quevedo se continuă cu o succintă informație despre Valahia și Moldova din anul 1621, ambele fiind prezentate ca punți de trecere ale Porții către Polonia, unde sultanul ar fi plasat turci și tătari, exprimându-și, astfel, sprijinul față de contele palatin. Afirmatia lui Quevedo trebuie privită, în primul rând, prin prisma relației de prietenie existentă între cele trei țări vecine, Transilvania, Moldova și Valahia, materializată de la început prin prezența domnilor Radu Mihnea și Ștefan Tomșa al II-lea la încoronarea lui Bethlen ca principe al Transilvaniei și, ulterior, prin participarea lui Alexandru Iliăș, domnul Țării Românești, și a lui Radu Mihnea, domnul Moldovei, alături de Bethlen, la campania împotriva polonezilor din 1617. De asemenea, colaborarea dintre Țările Române fusese întărită prin încheierea unui tratat de alianță semnat de Bethlen și Radu Mihnea la Soroca (26 septembrie 1617), reînnoit la Cluj, în 1622, după ce Radu Mihnea devenise pentru a patra oară domnul Țării Românești. Însă, politica lui Bethlen nu era deloc constantă, întrucât principele transilvan, în dorința sa de a unifica cele trei Țări Române într-o Dacie protestantă, inițind în acest sens o corespondență cu patriarhul Chiril Lucaris al Constantinopolului, a întreprins în cele din urmă intervenții diplomatice contra lui Alexandru Iliăș, Gaspar Grațiani, Radu Mihnea și Miron Barnovschi, domnii români văzându-se în situația de a apela la Poartă pentru reglementarea relațiilor cu Transilvania. Ca urmare, în 1628, turcii i-au interzis lui Bethlen să se mai amestece în afacerile Moldovei și Țării Românești. Firea schimbătoare a lui Bethlen nu scapă ascuțitului spirit de observație al lui Francisco de Quevedo, care își exprima dezavuarea totală față de acest tip de comportament, numindu-l trădător: „(...) luego que supo la victoria se concertó con la fortuna (...) y se retiró de la Austria a la ciudad de Tirnava de Hungría; y por aplaudir al vencedor con adulación, saqueó el camino y robó muchos lugares de los húngaros que le llamaron”¹⁵ (trad.: „... după ce a aflat de victorie – este vorba de înfrângerea cehilor la Muntele Alb în 1620, n.n. –, s-a dat de partea celor norocoși ... și s-a retras din Austria în orașul Tyrnavia din Ungaria; și pentru a-l aplauda lingușitor pe învingător, a jefuit drumul, prădându-i pe ungurii care îl chemaseră”.

¹⁴ Victoriano Roncero, *El discurso histórico quevediano y el inicio de la Guerra de los Treinta Años*, în „La Perinola”, nr. 18, 2014, p. 171.

¹⁵ Francisco de Quevedo, *Obras de don Francisco ...*, p. 189. A se vedea și Oana Andreia Sâmbrian, *op. cit.*, p. 79.

Iată și aici imaginea recurentă la Quevedo, conform căreia dușmanii Spaniei erau falși, cruzi și hoți. În plus, pe lângă viziunea naționalistă a istoriei, când avem de-a face cu protestanții, autorul spaniol adaugă și importanța elementului religios. De fapt, Quevedo scrie pentru un public catolic, motiv pentru care simte nevoia de a clarifica dihotomia dintre catolici și protestanți, unde aceștia din urmă sunt prezentați, bineînțeles, drept persecutori ai adevăratei credințe, întreaga ură fiind concentrată împotriva contelui palatin¹⁶.

Prezentarea evenimentelor din 1621 continuă la Quevedo cu următoarea remarcă: „(...) las invasiones y robos que contra silvanos, húngaros, turcos y tártaros hacía Bethlehem Gabor”¹⁷ (trad.: „atacurile și furturile pe care Bethlen Gabor le comitea împotriva ungarilor, turcilor și tătarilor, un nou exemplu de comportament duplicitar”).

Motivele pentru care Quevedo s-a preocupat atât de mult de Războiul de Treizeci de Ani nu au avut de-a face numai cu naționalismul extrem de care a dat dovadă autorul, fapt remarcat recent de Victoriano Roncero¹⁸, același naționalism făcându-l pe Cochrane să afirme că, în secolele XV-XVII, „patriotism became an ideology”¹⁹. Ele sunt, în general, două. În primul rând, putem semnala predilecția temei războiului la Quevedo, care îl consideră o constantă în istoria Spaniei. În *La España defendida*, text redactat între 1609 și 1612, Quevedo se referă la îndelungata tradiție spaniolă a războiului sfânt, „el largo hábito a las santas costumbres de la guerra”²⁰, continuându-și afirmația remarcând că: „Spania nu se bucură nicicând de pace: doar se odihnește (...) de greutatea armelor pentru a se întoarce la ele cu forțe noi. Iar armele sale sunt importante pentru toți; căci fără ele s-ar propaga fără limită îngâmfarea turcului și insolența ereticilor (...)” („aunque en mi opinión España nunca goza de paz: solo descansa, como ahora, del peso de las armas para tornar a ellas con mayor fuerza y nuevo aliento. Y son a todos, como a ella, importantes las armas suyas; pues, a no haberlas, corriera sin límites la soberbia de los turcos y la insolencia de los herejes”)²¹.

Pe de altă parte, Quevedo era un bun cunoscător al tradiției clasice și umaniste²², iar în principalele sale opere politice, *España defendida*, *Mundo caduco y desvarios*

¹⁶ Victoriano Roncero, *op. cit.*, p. 172.

¹⁷ Francisco de Quevedo, *Obras de don Francisco...*, p. 187. A se vedea și Oana Andreia Sâmbrian, *op. cit.*, p. 79.

¹⁸ Victoriano Roncero, *Aspectos de la ideología quevedesca en la España defendida*, în „AISO. Actas (IV)”, Alcalá de Henares, Servicio de Publicaciones, 1996, pp. 1415–1426; idem, *El discurso histórico Quevediano y el inicio de la Guerra de los Treinta Años*, în „La Perinola”, nr. 18, 2014, pp. 161–179.

¹⁹ Eric Cochrane, *Historians and Historiography in the Italian Renaissance*, Chicago, The University of Chicago Press, 1985, p. 19.

²⁰ Francisco de Quevedo, *España defendida*, în „Obras en prosa”, ediție de L. Astrana Marín, Madrid, Aguilar, 1932, p. 298.

²¹ *Ibidem*.

²² Victoriano Roncero, *Historia y política en la obra de Quevedo*, Madrid, Editorial Pliegos, 1991, pp. 17–131.

de la edad și *Grandes anales de quince días*, redactate între 1609 și 1623, a urmat întocmai principiile impuse de Tucidide, care a preferat să nareze doar întâmplările epocii contemporane, trăite de el sau relatate direct de aceia care particepseseră, cu alte cuvinte, pune accent pe sursele primare. Quevedo însuși afirma în *Grandes anales* că scrie ceea ce a văzut, dând crezare ochilor, iar nu urechilor: „Yo escribo lo que vi, y doy a leer mis ojos, no mis oídos”²³.

Prin urmare, era perfect normal ca Francisco de Quevedo să se intereseze de Războiul de Treizeci de Ani și de Reformă, două dintre conceptele cheie ale acestei epoci. Acuzele aduse lui Gabriel Bethlen se încadrează, mai apoi, curentului xenofob în care Quevedo poate fi, de asemenea, încadrat. Într-o perioadă în care *political correctness* nu era nici măcar o idee gândită, Quevedo își manifesta neîncrederea față de străini, idee subliniată, mai ales, de Américo Castro.

Astfel, scrierile lui Quevedo sunt, pe lângă opere politice, opere de propagandă cu un dublu scop. Pe de o parte, își propun să demonstreze că protestanții sunt inamicii Spaniei, ai adevăratei credințe și, prin urmare, ai lui Dumnezeu, iar pe de alta, își doresc să formeze un curent de opinie în Spania favorabil Casei de Habsburg. Mulți spanioli considerau evenimentele din Europa Centrală un lucru îndepărtat și chiar irelevant pentru ei, în ciuda faptului că Quevedo era perfect conștient că nu numai motivul religios și curentul protestantist stăteau la originea Războiului de Treizeci de Ani. Cu toate acestea, scriitorul spaniol știa că într-o țară profund catolică, motivația religioasă avea să fie singura capabilă să aprindă scânteia beligeranței, venită din partea unui popor care se considera brațul lui Dumnezeu.

În concluzie, Reforma inițiată la începutul secolului al XVI-lea de către Luther nu a reușit să aducă în Spania aerul de schimbare al modernității, fapt ce, ulterior, avea să îi dăuneze acesteia. Neadaptarea Spaniei la elementul de noutate și perseverarea într-un catolicism exacerbat, dublat de xenofobie și naționalism, a constituit începutul sfârșitului pentru o dominație imperială care dura deja de două secole și care, încetul cu încetul, ajunge să se stingă.

Triada monarhie-stat-biserică la care ideologia spaniolă barocă a subscris masiv nu a făcut altceva decât să genereze o fermă respingere a avansurilor științifice și culturale grefate pe Reformă, ceea ce va duce, într-un final, la decăderea puterii spaniole. Dacă Reforma a reușit să îi supraviețuiască și să i se impună tradiționalismului spaniol de sorginte medievală, asta demonstrează că acel *wind of change* nu a fost nici întâmplător, nici trecător, chiar dacă a fost primit cu ostilitatea aceluia care, de-a lungul istoriei sale coloniale, a demonstrat o reală problemă în a se adapta și în a accepta alteritatea, răspunzând cu violență, mânată de o evidentă dorință de exterminare a elementului de noutate.

²³ Francisco de Quevedo, *Grandes anales de quince días*, ediție de Victoriano Roncero, în „Obras completas en prosa”, vol. III, Madrid Castalia, 2005, pp. 57–115, p. 59.

THE IMAGE OF TRANSYLVANIAN PROTESTANTISM IN 17TH CENTURY SPAIN: FRANCISCO DE QUEVEDO AND GABRIEL BETHLEN

(Abstract)

Transylvanian protestantism was received in Spain with many different reactions. After the long period of collaboration between Transylvania and Spain that marked the 16th century, once the protestant princes became rulers of Transylvania, the way this space was being perceived in the Spanish collective memory suffered significant changes. The vocabulary of the chronicles became more aggressive, including Transylvania alongside the great infidels, such as the Ottoman Empire or the Low Countries. Meanwhile, political literature and plays also reflect the hostility towards the new heathens.

In this context, we are faced with two types of sources that will influence the Spanish collective memory regarding protestant Transylvania: on the one hand, there are the indirect sources of those who take the information from the newspapers of those times (*relaciones de sucesos*), and on the other, the memories of some characters that had the chance to meet the Transylvanian court directly, such as Diego de Estrada, whom we have tackled several times in the past in our works.

Our article aims at showing the way in which the works of one of the great politicians of the 17th century, Francisco de Quevedo, illustrated prince Gabriel Bethlen in his extended works, with an important impact on Spanish mentality.

Keywords: Spain, Transylvania, Protestantism, Gabriel Bethlen, Queved.